

rávezetett a nemzeti kultúra gondolatára. A nemzeti kulturát átadni, az újabb nemzedékben öntudatosná tenni a nemzetnevelés van hivatva. Ez az egész nemzet nevelése, mely nemzetnével, vagyis öntudatos tagjává a szellemi közösségnek. Az ilyen nevelés megszünteti az osztálykülönbségeket, a nemzetiségek számára új kereteket alkot, melyeken belül saját kulturális erőiket kifejthetik, végre az egyházak és felekezetek munkáját is a saját nevelői munkájába foglalja be. Ami most e nemzetnevelés bővebb tartalmi oldalát illeti, ennek eszményinek és ennél fogva erkölcsösnek kell lennie. Így teremti új erkölcsiséget, új művelődést, új társadalmat, a melyben a nemzeti szellem öntudatra jutott. Így ad új világnézetet, mely kezdődik a családi életben, folytatódik az iskolában, diadalt ül a tudományos intézetekben. Csak ilyen új világnézet fogja nemzetnévelni a magyart. — Legnagyobb érdeme a könyvnek az, hogy tudományos, filozófiai alapon van fölépítve s így előnyösen üt el a sok, itt is, ott is olvasó, kapkodó ötletszerűséggel összeállított cikkekéskétől. Örömmel látjuk itt azt a gondolatot, hogy a nemzetnevelés eszményi célok szolgálatában álljon, mert most bizony nagyrészt gazdasági, utilista célok szolgálatában áll, s éppen szükségünk volt annak hangsúlyozására, hogy új világnézetre és a nevelésben világnézetre való nevelésre van szükségünk. Az a sok alacsonyosság, ami társadalmi életünkben ki-kiütötte magát, a hedonizmusnak, vagy legjobb esetben az utilizmusnak a világnézete volt az oka annak, hogy nálunk nemzeti kulturáról beszélni alig lehetett. A nemzetnek mint a kultúra egyedüli forrásának és egyedüli letéteményesének kiemelése olyan gondolat, amely méltó arra, hogy foglalkozzunk vele. Bartók könyvének elvi megállapításai után most már gondolkoznunk kell azokról a gyakorlati kérdésekről, amelyek ezekből fölmerülnek. A könnyen érthető, világos nyelvezetű könyvet ajánljuk mindazok figyelmébe, akik komolyan akarnak gondolkozni e kérdések fölül.

I. L.

J. Adams: The Evolution of Educational Theory. 8°, 401 l.
London, 1912. Macmillan and Co.

E munka egy sorozatos vállalat egyik része gyanánt jelent meg; a sorozat a filozófia történetét ismerteti. Részei: a) A görög filozófia története. b) A modern filozófia története. c) A filozófia alkalmazása: 1. a nevelés elméletére, 2. a politika elméletére. Adams műve a nevelés elméletének fejlődésével foglalkozik. A Platon-féle «theoria» értelmezéséből indul ki. Minden új tér, melyet elérünk, képessé tesz bennünket arra, hogy olyat is megértsünk, amely eddig a megértésünkön kívül esett. Emberi tapasztalás szerint sohasem fog-

lalhatja magában az elmélet látóhatára a tudás egész körét. Éppen ezért Platon felfogásával ellentétben, az elmélet mindig aktív legyen. Meg kell lenni az érintkezésnek az élet valóságaival; hogy tehát bölcs elméletiek lehessünk, okosan gyakorlatiaknak kell lennünk. — A nevelés elméletével nemcsak a hivatásos nevelőknek kellene foglalkozni, hanem szélesebb rétegeknek is művelődési szempontból. Rámutat arra a közkeletű tévedésre, mely szerint a növendéknek (*educand*-nek nevezi) csak passzív szerepe van. Az mutatja a sikert, ha a tanítványt cselekedtetni tudjuk. A szükséges testi és szellemi tevékenységet kell benne életre kelteni, mert amíg csak a feladat pontos betanulásánál marad, addig csak tanítvány és semmi más. Ha azonban vizsgálja önmagát, jobba akar lenni, akkor már önmagának nevelőjévé válik. Ez jelzi a nevelés egész folyamatát: tanítványból > önmagának nevelője. Itt tehát két, objektív és szubjektív mozzanatot látunk.

Az életben a különböző állású emberek arra törekszenek, hogy nélkülök meglenni ne lehessen. Ezzel ellentétben, a jó tanítónak az legyen a célja, épp úgy, mint a jó orvosnak, hogy nélkülözhetővé váljék. A tanítvány csak akkor veheti ki saját neveléséből a részét, ha a nevelés folyamatának tudatában van. A tudatosság gyakorlati értéke nagyjában a következő: észrevéteti, hogy bizonyos tények a rendestől eltérően hatnak a szervezetre. Az oktatás csak a tudatosság által hathat. Azonban a tanító személyének is van befolyása. Nem szükséges, hogy a tanítvány többé-kevésbé pontos mása legyen, amint ezt sokan hiszik. De ezt nem is érhetjük el mindig, mert az utánzáson kívül állandó ellenhatás is működik. Idézi J. Stuart Millt, aki «Önéletrajz»-ában mondja saját tapasztalatából, hogy erős akaratú szülőknek gyenge akaratú gyermekeik vannak. Az életben gyakran látni, hogy az egyik egyén önzetlensége a másikat önzővé neveli. A tanító igyekezzék minden növendékben a neki megfelelő és nála lehetséges eszményi jellemet felfedezni és azután úgy hasson rájuk, hogy azt kifejlessze. Ez a gondolat több formában visszatér Adams könyvében. Szerinte a nevelés célja: ön-megvalósítás («self-realisation»), ez a növendék természetén alapszik; továbbá a sokoldalú érdeklődés (v. ö. Herbart; Adams az ő követőjéhez tartozik), amely a növendék és a tudomány között levő hatásra vonatkozik. Nem követhetjük a szerzót további világos okfejtésében, amellyel még az angol tudományos irodalom művelői között is kiválik. A legelvontabb kérdéseket is oly érthetően adja elő, hogy kezdő pedagógusok is könnyű szerrel tájékozást szerezhetnek. Az egyes fogalmi meghatározásokban nem mindig a régi elnevezésekhez ragaszkodik, ez azonban nem von le a mű tudományos értékéből, mert az új kifejezések

találóak. Behatóan foglalkozik a pedagógia alapvető kérdéseivel, azután a jövőt rajzolja. Az eugenetika — szerinte — bár nem tartozik szorosán a neveléshez, kapcsolatos vele, tekintettel arra, hogy a tanító emberanyaggal dolgozik. Fejlődtek-e pl. Platon óta az emberi képességek? A tanító csak azt remélheti, hogy megfelelő kiválasztás által elérheti az emberi képességek legmagasabb fokát és a szabad fejlődést gátló elemeket kiküszöbölheti. A kísérleti pedagógiára támaszkodhatunk. Ergográf segítségével a gyermek képességeiről tájékozódhatunk. A személyi adatokat tartalmazó lapok majd a mérések eredményeit is fel fogják tüntetni; többek közt ott lesz figyelmének, emlékezetének minősége. Ennek a személyi lapnak különösen a pályaválasztásnál lesz nagy jelentősége. Nem kerülik el a szerző figyelmét az említett módszernek az esetleges hibái. Az osztályozás által u. i. bizonyos kasztokba csoportosítjuk a gyermekeket és tévedésünknek káros hatása lehet. Éppen ezért időnkint ellenőrizzük adataink helyességét. Kérdés, hogy kell-e az olyan tárgy tanulását erőszakolni, amelyre nincs képessége a gyermeknek? Adams az ilyen tárgyak alól felmentené. Sokat vár ettől a módszertől, amely azonban — feltéve, hogy beválnék — a gyakorlatban a mai tömegtanítás és iskolai szervezet mellett kivihetetlen. — Ez a munka nagyon gondolatébresztő, még ha nem értünk is mindenben egyet a szerzővel. Igazán megérdemelné, hogy magyarra lefordítva, sokak számára hozzáférhetővé váljék.

M. Hamvai Erzsébet.

Lexen, Fr. : 1. Zur Reform unserer Gymnasien. 1—40 l. —². Vorschläge zur Organisation der Schulwanderungen. 1—19 l. — 3. Die innere Ausstattung unserer neuen Mittelschule und das Heimatmuseum. 1—14 l. (Separatabdruck aus der Kronstädter Zeitung.) Nagyszeben, 1912—14, a szerző kiadása.

A szerző, a brassói Honterus-gimnázium tanára, e tanulmányaiban nemzetiségének gimnáziumát akarja a kor kivánalmainak megfelelően javítani. A reáliák oktatására nagyobb súlyt kíván helyezni; az órákat pedig a latin és görög nyelvből akarja elvenni, mert a szász nemzetiségi gimnáziumokban 7 latin órával és 2 görög órával több van, mint az áll. gimnáziumban. Nem hiszi, hogy azért a klasszikus nyelvekből többet tudnának a szász gimnázium tanulói, mint az államiaké. A klasszikus nyelvek oktatására elegendőnek tartja az állami gimnáziumok ezekre fordított óraszámát s az így nyert 9 órát a földrajz, természetrajz, fizika és biológia tanítására kívánja fordítani. Sürgeti a francia és angol nyelvnek, mint fakultatív tárgynak oktatását; az ú. n. rövid órák alkalmazását. A tanulókat